

Het werk van de Landbouwsectie

De landbouw tot leven wekken Het denken tot leven wekken

'Elke teelt in de vruchtwisseling is een orgaan.' 'De boer verlevendigt de aarde.' 'Het bijenwezen spreekt in mij.' 'De snijboon nam bezit van mij, de sla gaf me ruimte.' De Landbouwsectie is dit jaar weer opgestart en verdiept zich in geesteswetenschappelijk werk. Derk Klein Bramel vormde als coördinator van de Landbouwsectie en bestuurslid van de BD-Vereniging (en als docent en inspirator) een verbindende kracht in de biodynamische beweging. Na zijn overlijden in 2019 bleef de stoel van de Landbouwsectie in het maandelijkse Hogeschool-overleg leeg, totdat Ellen Winkel in de herfst van 2021 de rol van coördinator op zich nam.

In maart 2022 kwamen we bij elkaar met tien hogeschoolleden die zich verbonden voelen met landbouw en bespraken hoe we het werk van de Landbouwsectie wilden oppakken. Hoe werkt ieder van ons aan geesteswetenschappelijk onderzoek? Dat willen we uitwisselen, waarbij we ook op zoek zijn naar raakvlakken met de Landbouw cursus en de Esoterische Cyclus. Bij iedere bijeenkomst vertelt iemand over zijn werk. Tom Saat verzorgt de aftrap.

Boerderij Vliervelden

We ontmoeten elkaar in mei op boerderij Vliervelden, het tweede erf van Stadsboerderij Almere, de biodynamische boerderij van Tom Saat en Tineke van den Berg. Het erf staat vol met kraampjes van de informatiemarkt 'Oosterwold Ontkiemt' en Tineke heeft net het kunstproject 'Akker Vliervelden' geopend met een expositie in het daar gevestigde Odin Foodcafé.

We maken een ronde langs de woningbouw op de boerderij met Odin Winkel en kinderdagverblijf, de bloemen- en groente-zelfpluktuin van Reggie en Dianne Waleson, de akkers, de stal en het weiland met de koeien. Tom vraagt ons om naar de organen en orgaan kwaliteiten te kijken. "Een bedrijf is des te meer een organisme als het organen vormt die zich tot elkaar verhouden en elkaar versterken", zegt hij. "Elke teelt in een vruchtwisseling is zo'n orgaan, net als de mesthoop en de koeien."

De tarwe vormt met zijn verticale groeiwijze hoog in de aar zijn vrucht en is tegelijk in staat de ondergrond te doorwortelen. De klaver, met zijn stikstofbegeerte, houdt zijn bloeiwijze juist in het bladbereik en benut de kalkkrachten in de grond. De ondiep wortelende uien komen nauwelijks met de grond in verbinding. Het orgaan dat alles verbindt, is de mesthoop; stro en mest uit de stal waar de koeien in de winter hebben gestaan. Tom: "De composthoop is een heel centraal orgaan in het geheel, te vergelijken met de bloedsomloop die door alle organen heen stroomt. Naarmate de stoffen en krachten die zo door het bedrijf heen stromen uitsluitend vanuit haar eigen organen komen (en de input van buiten het bedrijfsorganisme teruggedrongen wordt), komt het bedrijfsorganisme meer tot bloei. En naarmate het bedrijfsorganisme meer tot bloei komt, worden van daaruit ook de organen sterker doorvormd. Het is mijn ervaring dat dit werkt: werken vanuit de versterking van het bedrijfsorganisme. Ook de insectenwereld en de vogelwereld – die ook organen vormen in het bedrijf – veranderen onder invloed van de vormgeving van het bedrijfsorganisme. Niet door specifieke maatregelen te nemen gericht op een of meer soorten, maar juist door het organisme als geheel te versterken."

Levend denken

Na de rondleiding en een maaltijd gaat Tom nader in op deze denkwijze, die een levende manier van denken vraagt, terwijl het 'dode denken' in onze tijdgeest overheerst. Het overwinnen van het dode denken wordt ook in de esoterische cyclus in de meditatieteksten onder woorden gebracht.

Tom: "Met deze woorden wordt ons (universitaire, intellectuele) denken gekarakteriseerd. Niet als een morele terechtwijzing, maar als een constatering van feiten: dood, boos en onwaar. Dat maakt de zo hoognodige doorbraak van de bewustzijnsziel tot een hele grote opgave: de opstanding uit de dood. Een nieuwe (opstandings-)impuls moet komen."

Tom geeft verschillende voorbeelden waar hij dit in de esoterische cyclus herkent.

Bezoek Viervaart, Piet Korstanje laat zijn fruit zien

Tom: "Het zuivere denken als innerlijk licht – als innerlijke kracht – dat tezamen met het zintuiglijk licht de volle werkelijkheid schept. Daarmee kan een bovenzinnelijke realiteit als 'bedrijfs-organisme' substantie krijgen. Met alleen verstandsdenken is dat niet te bevatten. Nog een stap verder is de realiteit van de bedrijfsindividualiteit. Het bedrijfsorganisme, de samenhang van organen, speelt zich in het horizontale vlak af. Een individualiteit staat daarnaast in het verticale vlak (net als bij de overgang van het dier naar de mens). In het verticale vlak ontmoeten de kosmische hoogte- en de aardse dieptekrachten elkaar. Landbouwmaatregelen als grondbewerking en bemesting dienen om het kosmische naar beneden te brengen en het aardse omhoog en zo het middenrif, de bodem, te laten ontstaan, waarin de dode aarde zelf tot leven wordt gewekt. En in dat laatste spelen de preparaten een centrale rol. Kiezel, eik, paardenbloem en valeriana vanuit de bovenpool en koemest, kamille, duizendblad en brandnetel vanuit de dieptepool. Individualiteit ontstaat daar waar het fysieke van binnenuit (door de daarin werkzame geest) wordt veranderd en mee omhoog genomen wordt. Bij de mens is dat het Ik dat de wezensdelen omvormt. In de landbouw is het de boer die de aarde in de meest letterlijke zin verlevendigt en zo mee omhoog neemt."

Rondgang op Viervaart

Op een zondagmorgen in september bezoeken we Piet Korstanje en Heleen van Elsacker, die sinds vijf jaar op Viervaart in Zeeuws-Vlaanderen wonen. Ze hebben 26 jaar, tot hun pensioen, biodynamisch fruitteeltbedrijf Boomgaard Ter Linde (bij Lovendale) gerund en hebben nu, samen met dochter en schoondochter, een nieuw paradijsje opgebouwd met een mini-camping, atelier, ruimte voor *artists in residence*, een bijenstal, een boomgaard en een indrukwekkende moestuin. Rondom Viervaart hebben ze hagen geplant die een omhulling vormen, met poortjes erin voor openheid naar de buitenwereld. Werd bij de vorige bijeenkomst op Vliervelden net een expositie geopend, hier is de expositie net gesloten, maar we mogen het bijzondere

Bezoek Vliervelden (geknield in het midden: Tom Saat)

werk van drie kunstenaars nog bewonderen.

Voor de bijenstal, het domein van Heleen, ligt een paarse bloemenzee van herfstasters en *Caryopteris*. "Soms is het net als-of ik een seintje krijg", vertelt ze. "Deze zomer stapte ik op zo'n moment de tuin in en even later vulde de lucht zich met bijen. De hangkorf was op dat moment niet bewoond, maar terwijl ik daar stond zag ik een nieuwe zwerm in die korf trekken, heel erg mooi om mee te maken." Ze heeft geleerd om alert te zijn op deze 'invallen' en ernaar te luisteren.

"Hoe werkt dat eigenlijk, zo'n inval?", vraag ik. "Het is er gewoon", antwoordt Heleen, "misschien is het intuïtie." "Maar is intuïtie in onze terminologie niet verbonden aan een handeling?", vraagt Edith Lammerts van Bueren. Tom: "Volgens mij is intuïtie verbonden aan hoger bewust inzicht." Heleen denkt er nog even over na. "Ik ben verbonden met het wezen van de bijen. Dat wezen spreekt in mij."

In de moestuin heeft Piet in 2019 twee rijtjes laagstam-appelbomen geplant, beide met tien Elstars en één Topaz voor de kruisbestuiving. Het ene rijtje behandelt hij met heermoespreparaat, het andere niet. Schurft is een belangrijk probleem in de fruitteelt en professionele biodynamische telers spuiten daartegen met zwavel en koper, middelen die ze weliswaar mogen gebruiken, maar waar ze heel graag van af willen, vertelt Piet. Steiner gaf aan dat een thee van heermoes gebruikt kan worden om schimmelziekten te bestrijden.

Piet: "Het is mij als teler nooit gelukt een brug te slaan tussen de natuurwetenschappelijke en de geesteswetenschappelijke visie verwoord in de Landbouwcursus van Steiner. De natuurwetenschappelijke visie gaat er grofweg van uit dat de plant altijd gevoelig is en de schimmelspore zich altijd volgens een zelfde patroon ontwikkelt onder invloed van neerslag, relatieve vochtigheid en temperatuur van het moment. Steiner heeft een andere kijk op het optreden van schimmelziekten. Hij legt de relatie tussen de vollemaanskrachten die bij een natte winter en nat voorjaar te sterk op het waterige in de aarde werken, waardoor de aarde te sterk tot leven wordt gewekt. Door de overmaat aan

Sterke en zwakke boom naast elkaar

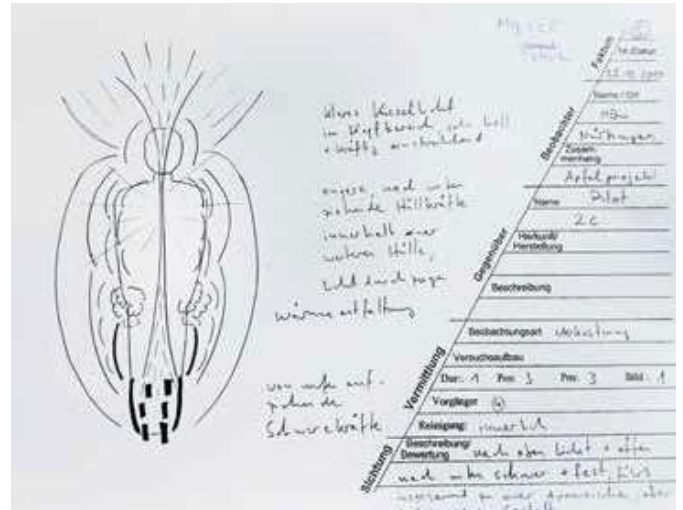
levenskrachten treden schimmels op bij planten. Een thee van heermoes ontlast de aarde van de overtollige maankracht, het water wordt zijn overdragende kracht ontnomen en de aarde krijgt meer aardseheid, zodat zij niet een grotere maaninvloed opneemt.”

Uit eerder onderzoek is al gebleken dat heermoes thee geen directe schimmeldodende werking heeft, zoals koper en zwavel dat wel hebben. De methode die Piet toepast is dat hij van november tot juli of augustus heermoes toedient, telkens één of twee dagen voor volle maan. In 2020 is er geen noemenswaardig kwaliteitsverschil tussen de twee bomenrijen, maar in het natte 2021 is 85% van de heermoes-appels geschikt als tafelfruit (klasse 1 of 2) en slechts 58% van de onbehandelde appels.

In het jaar 2022 volgt een andere verrassing. Door de droogte is de schurftaantasting in beide rijen gering, maar de appels uit de met heermoes behandelde rij kleuren eerder rood en zijn ongeveer twee weken eerder rijp dan die uit de onbehandelde rij. Piet: “Ik realiseer me dat ik geheel op schurft ben gericht, maar

Bouwen aan de landbouw van de toekomst

De Landbouwsectie werkt nauw samen met de BD-Vereniging, die dit jaar 85 jaar bestaat. Sinds haar oprichting in 1937 werken boeren én consumenten aan landbouw in samenhang met alles wat leeft. Aan een gezonde bodem als basis voor gezonde voeding. Aan verdieping en inspiratie door studie en ontmoeting. De BD-boeren van nu laten zien dat het kan: veel boerderijen zijn pareltjes waar mensen graag komen. Waar innovaties van creatieve boeren een inspiratiebron vormen voor anderen. Daar heeft de samenleving schreeuwend behoefte aan: innovatiekracht vanuit het denken in samenhangen. De BD-Vereniging werkt aan landbouw als deel van een groter geheel. Aan landbouw voor de toekomst. U kunt dit werk ondersteunen door lid te worden van de BD-Vereniging of een donatie te doen via bdvereniging.nl.

Weergave van de vormkrachten van een sterke boom

de werking van heermoes is natuurlijk veel breder. Misschien zorgt de kosmische werking die van het preparaat uitgaat voor een snellere rijping.”

Vormkrachten waarnemen

Piet, Heleen en tuinder Arie de Winter doen al jaren mee aan oefengroepen om levens- en vormkrachten waar te nemen volgens de methode van Dorian Schmidt. Vanuit een meditatieve houding kun je je erin oefenen deze waar te nemen in je etherlichaam. Piet vertelt hoe een geofend onderzoeker, Markus Buchmann, appels onderzocht van twee heel verschillende bomen uit zijn boomgaard, een blinde test. Het beeld dat Buchmann bij de appels waarnam – de ene een wat meer gedrongen beeld, de ander wijder en open naar boven – sloot precies aan bij de vorm van de bomen.

Na de lunch doen we onder begeleiding van Piet en Arie enkele oefeningen. Wat neem je in jezelf waar als je je mondhoeken omhoog of omlaag doet? Als je je een ‘stoel’ of een ‘tractor’ voorstelt, waar zie je die dan? En als je een cirkel voor je ziet, en die in gedachten steeds groter maakt, oneindig groot, komt er een moment dat je hem niet meer als voorstelling ziet, maar hem nog wel kunt denken.

We nemen allemaal een stukje snijboon in onze mond uit de tuin van Arie. Nadat de ruimte zich vult met knisperende geluiden van het bijten op de kraakverse boon, proberen we in stilte waar te nemen wat die in ons lichaam in beweging brengt aan de hand van de vraag: snijboon, hoe vorm jij je in mij? Bij het uitwisselen van ervaringen komen veel vragen op. Waar richt je je nu eigenlijk op? Maar als we hetzelfde doen met sla, blijkt iedereen heel duidelijk waar te nemen hoe verschillend de uitwerking is. ‘De snijboon nam bezit van mij, de sla gaf me ruimte.’ Maar ook: ‘De sla rolde me op, de tuinboon gaf me de kracht recht op te zitten.’ Het is een mooie ervaring en het is duidelijk dat deze manier van levenskrachten waarnemen veel oefening vergt.

“Zou Derk Klein Bramel ervoor gezorgd hebben dat we hier nu bij elkaar zitten?”, vraagt Arie de Winter als we bijna afscheid nemen. Wat een mooie gedachte. ||